

УДК 658.016

МОДЕЛЮВАННЯ ВЗАЄМНОГО ВПЛИВУ ПІДПРИЄМСТВ В ЇХ ОБ'ЄДНАННІ ПРИ ДИНАМІЗМІ ТА ЕКОНОМІЧНІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦЬОГО ПРОЦЕСУ

**Залу́нін В.Ф., д.е.н.
Боро́дін М.О., к.т.н.**

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

В статі розглянуті питання розвитку корпоративного бізнесу в сучасних умовах. Розглянуто особливості функціонування корпоративного сектора України, висвітлено завдання та напрямки його розвитку. Окреслено коло проблем, з якими стикається система внутрішніх відносин всередині сучасних корпорацій. Прийняті до уваги особливості функціонування української економіки. Проведено аналіз розвитку корпоративного бізнесу в Україні. Дана оцінка пріоритетності їх розвитку як організаційно-правової форми господарювання. Запропоновано математичні моделі та шляхи вирішення проблем, що виникають в цьому процесі.

Ключові слова: об'єднання підприємств, корпорації, корпоративне управління, факторна шкала, математична система, система рівнянь, симбіоз

This article deals with problems of corporate business development in current economical situation. The features of the Ukraine's corporate sector functioning have been considered, tasks and directions of its development have been highlighted. It outlines the range of inner corporative problems faced by the interrelation system. The peculiarities of Ukrainian economy are taken into consideration. Corporate business development in Ukraine was analyzed. Priority of their development as an organizational and legal form of economic activity is evaluated. To provide the mathematical models and ways of its problem-solving.

Key words: organization corporations, corporations, corporate governance, factor scale, mathematical system, system of equations, symbiosis

Актуальність проблеми. Об'єднання підприємств - вертикально і горизонтально інтегровані компанії, диверсифіковані конгломерати, фінансово-промислові групи, великі асоційовані комплекси та інші. При розбіжностях у структурно-організаційному плані всіх їх об'єднує спільна орієнтація - конкурентоспроможний корпоративний бізнес.

Корпоративні форми взаємодії стають переважаючими в організаційному плані, що обумовлює необхідність створення сприятливих умов для їх розвитку, забезпечення динамізму та ефективності цього процесу. При цьому не можна не враховувати наявності певних труднощів у розвитку корпоративізму.

Аналіз останніх наукових досліджень. В економічній літературі, зокрема вітчизняній, обґрунтовано і багатоаспектно розглянуто процеси функціонування великих корпоративних структур. Значний внесок у формування сучасного розуміння розвитку корпоративних структур зробили такі вітчизняні вчені як С. Білоусова, П. Буряк, О. Вакульчик, М. Деркач, А. Козаченко, А. Костін, М. Крупка, Г. Паламарчук, О. Паламарчук, Л. Руденко, О. Шевчук та ін. Але недостатньо висвітлено формування великих корпоративних структур та їх значення в економіці держави та регіону [2, 5-8].

Однак аналіз сучасного практичного та науково-методологічного досвіду робіт в області корпоративних відносин не дозволяє говорити про досить повне вирішення проблем у цій галузі в економіці України. Очевидна необхідність посилення комплексних досліджень, пов'язаних з особливостями реалізації принципів організації корпоративного бізнесу в сучасних умовах.

Мета роботи полягає в дослідженні та обґрунтуванні науково-методологічних рішень щодо формування сучасних теоретичних підходів і концепцій функціонування корпоративного бізнесу, що враховують нові реалії глобалізації та регіоналізації, великі загальнонаціональні завдання соціально-економічного розвитку країни, і виробленні практичних рекомендацій з використання організаційно-структурного та фінансового потенціалу корпорацій в рамках сучасної моделі сталого, ефективного, конкурентоспроможного та соціально-відповідального корпоративного бізнесу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Остання редакція Закону України «Про акціонерні товариства» (від 06.07.2010р.) ст. 5 передбачає такі типи акціонерних товариств: публічні акціонерні товариства (кількість акціонерів може перевищувати 100 акціонерів може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій); приватні акціонерні товариства (кількість акціонерів не може перевищувати 100

акціонерів може здійснювати тільки приватне розміщення акцій [3].

Українська система корпоративного управління знаходиться в перехідному стані, спрямованість її розвитку остаточно не сформувалася. Аналіз показує, що переважає використання традиційно простих управлінських рішень, орієнтованих на цілі, що досить легко і швидко досягаються, і в той же час практично недостатньо реалізуються концепції сучасного розвитку виробництва та управління, зокрема, програма підвищення конкурентоспроможності продукції, проекти реінжинірингу корпоративних утворень, підвищення їх ефективності та результативності в стратегічному плані, відсутні комплексні проектні рішення, що з'єднують сучасні організаційно-структурні інструменти і методи з механізмами стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів.

Необхідний якісно новий підхід до розвитку вітчизняних корпорацій, заснований на таких ключових факторах розвитку, як результативність, якість, конкурентоспроможність, інноваційна спрямованість, соціальна відповідальність, прозорість бізнесу і достовірність звітності.

За офіційними даними, кількість акціонерних товариств в Україні на кінець 2012 року склала близько 32 тис., з них 11 тис. – публічні і майже 21 тис. – приватні. Загальний обсяг виробництва акціонерних товариств в Україні складає близько 75% ВВП країни. Саме в акціонерних товариствах зосереджено понад 60% промислово-виробничого потенціалу України.

За оцінками Світового банку, на декілька основних українських великих корпоративних структур припадає до 80 % експорту 100 найбільших українських компаній-експортерів. Економічне зростання в Україні значною мірою було зосереджене саме у великих корпоративних структурах, які мали можливість «обійти» формальні інститути «завдяки зв'язкам власності, особливим відносинам з органами державної влади, прямому тиску на суди та інші регуляторні інституції» (табл. 1). Експерти банку вважають, що така модель «економіки інсайдерів» сформована великими корпоративними структурами, може стати перешкодою для майбутнього розвитку України. Ця модель не сумісна з чесною конкуренцією, сприяє «непрозорості» та корупції, відштовхує іноземних інвесторів, перешкоджає адаптації української економіки до ринкових умов та

ускладнює процеси її інтеграції у світову економіку [1].

Таблиця 1. Рейтинг великих компаній України, 2011 рік [9]

Місце	Компанія	Галузь	Виручка, млн... грн	Чистий прибуток, млн. грн	Активи, млн... грн
1	Metinvest	металургія	113367.3	14813.1	127892.7
2	Нафтогаз України	нафтогаз	105051	10535	215480
3	ДТЭК	енергетика	39594	3522	56348
4	Укрзалізниця	транспорт	51586.5	2127.2	72857.6
5	Енергоатом	енергетика	16212.2	2382.9	45491.1
6	АрселорМиттал Кривий Ріг	металургія	28883	2143.1	17594.4
7	Ferrexpo	металургія	14285.9	4593.6	19968.1
8	Донецксталь	металургія	22976.4	2201.6	15743.9
9	Укрнафта	нафтогаз	24502.1	2181.9	12354
10	Kernel	АПК	15816.8	1789	17528.8
11	Киевстар	ІТ	12439.5	4072.2	11178.7
12	ЮГОК	металургія	10766.7	4859.8	10722.5
13	Мироновский хлебопродукт	АПК	9820.2	2072.2	15535
14	МТС-Украина	ІТ	9123.6	1052.8	8301.3
15	Interpipe	металургія	13340.4	327.7	15708.7

Збільшення кількості бізнес-груп та об'єднань підприємств в Україні створює ситуацію, за якою стабілізуються умови конкурентної боротьби, нівелюється нечесна бізнесова практика та приховані інсайдерські схеми. Посилення конкуренції та інші позитивні зміни в українському бізнес-середовищі потребують від фінансових коаліцій працювати в межах закону та підвищувати свої стандарти відкритості та прозорості. Фінансово-промислові групи та інші об'єднання проявляють підвищену увагу до свого іміджу для використання міжнародних ринків капіталу та забезпечення доступу до більш широкого ринку товарів.

Об'єднання менших підприємств дедалі активніше відстоюють свої вимоги щодо забезпечення справедливих умов співіснування.

Найважливішими сферами швидкого інституційного розвитку в Україні з кінця 90-х років є комерційна банківська діяльність, корпоративне управління, реструктуризація, конкуренція та зростання й розширення діяльності фінансово-промислових груп та об'єднань підприємств, процеси розвитку яких розглянуто нижче.

Корпорації згідно класифікації державного комітету статистики

відносяться до об'єднань юридичних осіб, куди також входять асоціації, консорціуми, концерни, інші об'єднання юридичних осіб.

В загальній структурі суб'єктів ЄДРПОУ в Україні об'єднанням юридичних осіб на початок 2010-х років належить 0,5%, що є досить незначною долею. В кінці 90-х. цей показник складав 0,6%. За цей період значних коливань в структурі не спостерігалось. Дані показники свідчать про повільний хід процесів корпоратизації та об'єднання капіталів в Україні [4].

В Україні найпоширеніше розповсюдження отримали асоціації, як найбільш життєздатна форма організаційно-правового господарювання об'єднань юридичних осіб в умовах ринкової економіки. В складі об'єднань на початок 2010-х років вони займають приблизно 49% від загальної кількості. Значний відсоток корпорацій – 14% та інших об'єднань юридичних осіб – 29%. Варто відмітити, що в кінці 90-х даний розподіл аналогічний. Основне завдання дослідження полягає у виробленні сучасних моделей управління розвитку великого корпоративного бізнесу, його структурно-організаційних, фінансово-регулюючих, стратегічних аспектів розвитку, що відповідають національним інтересам країни і відповідних найважливішим тенденціям розвитку світового економічного ринку.

В більшості опублікованих робіт вирішуються окремі приватні проблеми корпоративного регулювання, причому превалює дослідження проблем акціонерних взаємовідносин, окремих інвестиційних рішень, фінансово-банківських підходів до ресурсного забезпечення корпорацій. Це ускладнює вироблення практичних рішень в області процесу корпоративізації на національному рівні та ускладнює прийняття рішень керівництвом корпорацій з поточних проблем їх бізнес-діяльності в соціально-економічній обстановці в економіці України.

Система корпоративного управління являє собою організаційну модель, за допомогою якої корпорація представляє й захищає інтереси своїх інвесторів. Дана система містить в собі багато чого: від ради директорів до схем оплати праці виконавчої ланки й механізмів оголошення банкрутства. Тип застосовуваної моделі залежить від структури корпорації, що існує в рамках ринкової економіки, і відображає сам факт поділу функцій володіння й управління сучасною корпорацією.

Різну роль у діяльності корпорації відіграють органи управління: загальні збори, наглядова рада, виконавчий орган (правління), ревізійна комісія. Створення чіткої системи взаємодії цих органів є першочерговим завданням і об'єктом корпоративного управління.

Виходячи з припущення, що об'єднання підприємств представляє собою єдиний організм з'єднаний структурними зв'язками, потрібно і в аналізі об'єднувати всі підприємства єдиною системою. Математично економічну систему – ситуацію в об'єднанні підприємств можна представити як систему математичних рівнянь, де кожне рівняння через систему факторів $A_1, A_2, \dots, A_i$ моделює кожне підприємство окремо, об'єднуючи всіх в систему стандартних економічних показників взаємопов'язаних через різний їх вплив.

Потрібно виокремити зі всіх показників діяльності підприємств ті показники які б точніше показували наявну ситуацію на підприємстві, та через градаційну факторну шкалу включити їх в рівняння системи.

$$\begin{cases} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1n}x_n = b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2n}x_n = b_2 \\ a_{31}x_1 + a_{32}x_2 + \dots + a_{3n}x_n = b_3 \\ \dots\dots\dots \\ a_{n1}x_1 + a_{n2}x_2 + \dots + a_{nn}x_n = b_n \end{cases} \quad (1)$$

де a_{mn} – коефіцієнти, які відображають вплив на невідомі економічні показники конкретної ситуації на тому чи іншому підприємстві, що входять до об'єднання;

b_n – коефіцієнти, які відображають в цілому по конкретному підприємству об'єднання, реальну картину економічної діяльності за конкретний проміжок часу;

$x_1, x_2, \dots, x_n$ – невідомі економічні показники (для даного об'єднання), значення (інтервали значень) які притаманні тільки цьому об'єднанню в силу його особливостей та часових кордонів – і які нам потрібно знайти.

Систему рівнянь можна переписати в матричному вигляді:

$$A \cdot X = B, \quad (2)$$

де A – основна матриця системи; B та X стовпці вільних членів та рішення системи рівнянь.

$$A = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{pmatrix} \quad (3)$$

$$B = \begin{pmatrix} b_1 \\ b_2 \\ \dots \\ b_n \end{pmatrix}, \quad X = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \dots \\ x_n \end{pmatrix} \quad (4)$$

За кожний проміжок часу ми повинні сформувати економічні матриці та знайти невідомі величини економічних показників, на які нам потрібно орієнтуватися в подальшому функціонуванні корпоративної системи.

Находячи рішення в системі рівнянь ми знаходимо ті граничні значення економічних показників, що дають нам найбільш врівноважену роботу всіх підприємств разом.

Можна також розглядати ситуацію, коли в тих чи інших підприємствах об'єднання економічна, фінансова, господарська ситуація не відповідає умовам рівноваги. Тоді систему рівнянь можна представити як систему не рівнянь з якої ми можемо виокремити потрібні нам показники:

$$\begin{cases} a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1n}x_n < b_1 \\ a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2n}x_n = b_2 \\ a_{31}x_1 + a_{32}x_2 + \dots + a_{3n}x_n < b_3 \\ \dots \\ a_{n1}x_1 + a_{n2}x_2 + \dots + a_{nn}x_n > b_n \end{cases} \quad (5)$$

Поширення інтеграційних процесів передбачає насамперед посилення технологічних і відтворювальних взаємозв'язків щодо випуску кінцевої продукції, об'єднання підприємств з однаковою цілеспрямованістю та створення на цій основі ефективних організаційних структур інтегрованого типу. В умовах перехідної економіки інтеграційна компонента має враховуватися під час реструктуризації певних підприємств. У свою чергу об'єднання підприємств має прискорити їх адаптацію до вимог ринку, дасть змогу уникнути прорахунків в умовах ускладнення виробничої та комерційної діяльності, поліпшити ресурсне забезпечення для структурної перебудови виробництва та його технічного переоснащення, а також одержати від інтеграційної взаємодії синергетичний ефект, тобто зростання ефективності діяльності внаслідок з'єднання,

інтеграції, злиття частин в єдину систему

Також в аналіз діяльності об'єднань підприємств, на наш погляд, слід внести такі поняття як, симбіоз та химерність. Усі об'єднання підприємств можна розділити на ті, які були засновані в результаті симбіозу і ті, які можна назвати як химерні - тобто поглинені, завойовані. Виходячи з цієї передумови різна і внутрішній взаємозв'язок підприємств в цих типах об'єднань. Симбіоз передбачає рівні можливості, рівну участь, мотивацію, рівне бажання і прагнення до успіху. Химерний несе в собі поневолення, відсутність мотивації і загальної місії, управління всіма підприємствами тільки лише адміністративними методами.

Висновки. В статті розглянута система проблем, що виникають перед об'єднаннями підприємств в сучасній економічній ситуації. Висунуто на перший план проблема керованості всією масою підприємств, активів та акцій. Запропонована математична модель загальної системи обліку економічно-господарської діяльності об'єднань У відповідності до заданих проблем можна поставити такі завдання майбутніх досліджень:

- дослідження трансформаційних тенденцій корпоративної системи
- пошук нових моделей корпоративного бізнесу;
- аналіз сучасних систем взаємодії в схемі «держава-корпорації» і вироблення відповідних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності корпорацій та їх соціальної відповідальності;
- розробка пропозицій щодо формування сучасного організаційно-структурного контуру корпоративного сегменту економіки;
- оцінка виробничо-технологічного потенціалу корпорацій та підготовка пропозицій з управління оновленням виробничого апарату і нового відтворювального контуру великих корпорацій;
- розробка пропозицій щодо вдосконалення технологій стратегічного планування та організації бюджетування великих корпоративних утворень;
- розробка стратегії запозичень в системі фінансового управління корпорацій і пропозицій щодо розширення сфери дій корпорацій на фондовому ринку;
- аналіз та оцінка рівня корпоративної культури та соціальної відповідальності великих компаній країни;
- аналіз особливостей і уроків кризових явищ корпоративного

управління в розвинених країнах і обґрунтування висновків для України;
- розробка методологічного поведінки для забезпечення економічної безпеки, стійкості та конкурентоспроможності великих корпорацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головка Л. Інституціональні проблеми розвитку корпоративних процесів в економіці України // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 1 (4)
2. Вакульчик Олена Михайлівна. Механізм оцінки результативності діяльності підприємств з корпоративним управлінням: дис... д-ра екон. наук: 08.06.01 / Національна металургійна академія України. - Д., 2004.
3. Закон України «Про акціонерні товариства» (від 06.07.2010р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17>.
4. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / за ред.. д-ра екон. наук Л.І. Федулової. – К.: УкрІНТЕІ, 2007. – 812 с.
5. Лук'яненко Д.Г., Кальченко Т.В. Стратегії глобального управління // Міжнародна економічна політика. – 2008. – № 8-9. – С. 5-42.
6. Сірко А.В. Становлення і розвиток корпоративного сектору в перехідній економіці : дис.. робота на зд. д. е. н. : спец. 08.00.01, КНУ. – К., 2005.
7. Скопенко Н.С. Економічні науки. Серія “Економіка та менеджмент”: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 7 (26). Частина 3. – Луцьк, 2010.
8. Рудик Н.Б. Конгломеративные слияния и поглощения: Книга о пользе и вреде непрофильных активов: Учеб-практич. пособие /Н. Б. Рудик. – М. : Дело, 2005. – 224 с.
9. 200 крупнейших компаний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ratings/2>